

MỘT SỐ Ý KIẾN VỀ VẤN ĐỀ CHUẨN HÓA TRONG THỐNG KÊ

TS. Nguyễn Xuân Tường

Ngành Thống kê đã và đang cung cấp các thông tin thống kê cho nhiều đối tượng sử dụng khác nhau - Đó là các cơ quan của Đảng và Nhà nước ở các cấp, các ngành từ trung ương đến địa phương; các cơ quan quản lý sản xuất kinh doanh, các doanh nghiệp, các viện nghiên cứu, các trường, các đoàn thể, các hiệp hội, các tổ chức phi chính phủ, các tổ chức quốc tế, v.v... và mọi người dân. Thông tin thống kê cung cấp để đáp ứng các nhu cầu khác nhau cho nhiều đối tượng sử dụng, vì vậy, trước hết ngành Thống kê phải làm cho mọi đối tượng sử dụng thông tin hiểu một cách thống nhất và đầy đủ các khái niệm, nội dung của các thông tin mà ngành Thống kê đã đưa ra - Đây là một vấn đề hết sức quan trọng không thể thiếu được đối với toàn bộ các khâu công tác của

ngành Thống kê từ thu thập thông tin đến xử lý, phân tích và công bố thông tin.

Vấn đề chuẩn hóa là việc rất cần thiết nhưng trong những năm qua công việc này chưa được quan tâm đầy đủ và cũng gặp rất nhiều khó khăn phức tạp do nhận thức cũng như do sự thay đổi cơ chế quản lý nền kinh tế xã hội ở nước ta qua các thời kỳ.

Về mặt lý thuyết chuẩn hóa là một khái niệm đưa ra và được sử dụng để làm thế nào cho mọi người hiểu và nhận thức một sự việc, một hiện tượng một cách thống nhất dựa vào một "chuẩn" nào đó có tính qui ước và mọi người phải thực hiện theo "chuẩn" đó - Đối với cán bộ thống kê nhất là cán bộ mới vào ngành hoặc cán bộ làm trái ngành thống kê nhưng đang tham gia trực tiếp vào các công việc điều tra thống kê, xử lý số liệu thống kê thì việc

nhận thức và thực hiện các "chuẩn" qui định là vấn đề rất cần thiết không thể xem nhẹ. Cho nên cần có sự học hỏi, tự nâng cao kiến thức thông qua các hình thức bồi dưỡng đào tạo nghiệp vụ - Trong toàn bộ các khâu công việc của ngành Thống kê có rất nhiều vấn đề phải hiểu và sử dụng một cách thống nhất không thể có tình trạng mỗi người hiểu một cách khác nhau không theo một chuẩn mực nào cả và như thế sẽ đưa ra kết quả tính toán không thống nhất, số liệu công bố không đảm bảo độ tin cậy. Trong thời gian qua chúng ta đang cố gắng biên soạn cuốn "Tư chuẩn Thống kê" nhằm làm cho mọi cán bộ trong và ngoài ngành hiểu và sử dụng một cách thống nhất các khái niệm, định nghĩa để có thể thu thập tính toán các chỉ tiêu thống kê một cách thống nhất, dễ dàng cho các đối tượng sử dụng số liệu thống kê.

Trong phạm vi bài này chỉ đề cập đến một số chuẩn hóa có tính chất thông dụng nhất có liên quan đến quá trình thu thập, xử lý và phân tích, công bố thông tin thống kê.

1. Chuẩn hóa hệ thống phân loại và danh mục

Hệ thống các bảng phân loại và danh mục trong nền kinh tế là cơ sở rất quan trọng đối với hệ thống quản lý kinh tế xã hội và với hệ thống tổ chức thu thập thông tin - Đó là hệ thống phân ngành kinh tế, hệ thống danh mục sản phẩm, và hệ thống các bảng phân loại cụ thể và chi tiết trong từng ngành.

Nếu không có sự phân loại thống nhất theo một chuẩn mực nào đó thì sẽ

đưa đến hiện tượng phân loại không giống nhau rất khó khăn phức tạp đối với công tác quản lý, công tác chỉ đạo điều hành sản xuất - Trong lĩnh vực thống kê kế toán nếu không dựa trên một hệ thống phân loại và danh mục chuẩn không thể nào có được số liệu đầy đủ chính xác và thống nhất để cung cấp những thông tin đáng tin cậy đáp ứng yêu cầu của các cấp quản lý. Vì vậy, việc nghiên cứu xây dựng hệ thống các bảng phân loại và danh mục chuẩn sử dụng thống nhất trong công tác thống kê là vấn đề vô cùng cần thiết - Tất nhiên tùy theo mục đích và yêu cầu nghiên cứu khác nhau để tiến hành phân loại sắp xếp theo các cách khác nhau cho nên ngoài bảng phân loại danh mục thống nhất dùng cho toàn bộ nền kinh tế quốc dân sẽ có nhiều bảng phân loại danh mục khác sử dụng riêng cho từng ngành, từng mục đích nghiên cứu khác nhau. Nếu đưa ra những thông tin sử dụng chung thì số liệu thống kê phải dựa vào bảng phân loại chuẩn để bảo đảm sự thống nhất của toàn bộ hệ thống.

2. Chuẩn hóa trong công tác thu thập, tổng hợp số liệu thống kê

Để bảo đảm mức độ chính xác có độ tin cậy cao của số liệu thống kê nhất thiết phải tuân theo những qui định có tính chất bắt buộc, tức là các qui định đã được chuẩn hóa trong khâu thu thập, xử lý và tổng hợp số liệu trước. Đặc biệt trong các cuộc điều tra phải tuân thủ theo đúng các điều mục ghi trong phương án điều tra như xác định đúng phạm vi, đối tượng và phương pháp thu thập số liệu. Vì vậy, việc chuẩn hóa phương án điều tra là vấn đề rất quan trọng để bảo đảm thu được những số liệu chính xác có độ tin cậy cao

mà lại tiết kiệm được kinh phí cho các cuộc điều tra tránh được sự lãng phí của các điều tra thống kê như hiện nay nhất là khâu chuẩn bị và xây dựng phương án điều tra.

Quá trình tổng hợp và xử lý số liệu cũng phải tôn trọng các qui định chuẩn để nâng cao mức độ tin cậy của số liệu thống kê qua khâu tổng hợp và xử lý.

3. Chuẩn hóa hệ thống chỉ tiêu thống kê và phương pháp tính toán

Các chỉ tiêu thống kê phải được chuẩn hóa về khái niệm, định nghĩa, phạm vi và phương pháp tính toán để bảo đảm đưa ra được những số liệu chính xác và thống nhất giữa các nguồn số liệu do các cơ quan khác nhau cùng thu thập tính toán và công bố.

Vì vậy khi xây dựng hệ thống chỉ tiêu thống kê nhất thiết phải có sự thống nhất giữa ngành thống kê với các Bộ, ngành có liên quan về tên gọi chỉ tiêu, nội dung, phạm vi và phương pháp tính toán đối với từng chỉ tiêu. Nhất là đối với các chỉ tiêu thống kê chuyên ngành như thương mại, dịch vụ, nông nghiệp, xây dựng cơ bản và giao thông vận tải, v.v... để tránh tình trạng cùng một chỉ tiêu nhưng tên gọi cũng khác nhau các khái niệm, nội dung, phương pháp tính cũng không thống nhất đưa đến việc đưa ra những số liệu khác nhau.

4. Chuẩn hóa các sản phẩm đầu ra

Việc nghiên cứu chuẩn hóa các sản phẩm đầu ra là vấn đề rất quan trọng vì nó xác định mục đích cuối cùng của việc thu thập, xử lý thông tin thống kê để tạo ra những sản phẩm đáp ứng yêu cầu của các

đối tượng sử dụng - chuẩn hóa sản phẩm đầu ra là cơ sở cho việc xác định đầu vào thể hiện trên các chỉ tiêu thống kê cần thu thập - Tuy không phải tuân theo một chuẩn mực tuyệt đối nhưng bất cứ sản phẩm đầu ra nào cũng cần thể hiện qua một số chỉ tiêu thống kê nào đó thu thập từ những dữ liệu nhất định để bảo đảm thông tin đầu ra.

Chuẩn hóa sản phẩm đầu ra là một biện pháp tích cực nhằm nâng cao hiệu quả của việc thu thập thông tin tránh được tình trạng phổ biến hiện nay trong ngành Thống kê là không khai thác hết thông tin đầu vào qua các cuộc điều tra gây nên một sự lãng phí quá lớn do không căn cứ vào yêu cầu của thông tin đầu ra nhưng lại nhiều khi không thu thập đủ thông tin để đáp ứng yêu cầu sản xuất thông tin đầu ra - Chẳng hạn như cuốn "Niên giám Thống kê" là sản phẩm đầu ra quan trọng của ngành Thống kê nhưng cũng chưa có sự chuẩn hóa về nội dung - Các chỉ tiêu chưa được chuẩn hóa nên có nhiều chỉ tiêu thừa nhưng cũng có nhiều chỉ tiêu còn thiếu, nội dung, cách trình bày v.v... chưa được nghiên cứu chuẩn hóa nhất là niên giám thống kê của các địa phương - cho nên độ tin cậy chưa cao, chưa bảo đảm cho việc đối chiếu so sánh số liệu đối với các đối tượng sử dụng niên giám thống kê.

5. Chuẩn hóa cách trình bày sản phẩm đầu ra - Biểu mẫu, cách giải thích, các trang website, CD-ROOM... để bảo đảm cho các đối tượng sử dụng thông tin thống kê được dễ dàng, dễ so sánh đối chiếu nhằm làm tăng thêm giá trị của các sản phẩm đầu ra.

Trong thực tế công tác thống kê có rất nhiều công việc cần được nghiên cứu để từng bước cải tiến, hoàn thiện và đi tới chuẩn hóa để nâng cao không ngừng chất lượng công tác thống kê, làm cho thống kê

nước ta có thể đạt tới trình độ ngày càng cao để hòa nhập được với trình độ khu vực và thế giới - đáp ứng ngày càng tốt hơn yêu cầu khác nhau của các đối tượng sử dụng thông tin thống kê.